

PROPRIETATEA INTELECTUALĂ ȘI ACCESUL DESCHIS LA INFORMAȚIA ȘTIINȚIFICĂ

Prof.dr.ing. Angela REPANOVICI
Universitatea „Transilvania” din Brașov

Desfășoară activitate didactică în cadrul Facultății de Inginerie Mecanică, Catedra de Mecanică Fină și Mecatronocă. A coordonat 7 proiecte de cercetare științifică și 2 proiecte internaționale educaționale. A elaborat peste 90 de lucrări științifice, susținute la simpozioane, conferințe și congrese științifice din țară și din străinătate, 7 cărți dintre care 2 publicate în edituri străine. Are un brevet de invenție. În prezent este doctorand în domeniul științe economice, specializarea Marketing – Universitatea „Transilvania” din Brașov și pregătește susținerea finală a tezei „Strategii de marketing privind promovarea și vizibilitatea producției științifice a universității prin depozite digitale”.

Prof.dr.ing. Luciana CRISTEA
Universitatea „Transilvania” din Brașov

Absolventă a Facultății de Mecanică a Universității „Transilvania” din Brașov, secția Mecanică fină. Doctor în științe tehnice și specialitatea mecanică tehnică și vibrații mecanice. În prezent este secretar științific la catedra de Mecanică fină și mecatronică a Universității „Transilvania” din Brașov. A publicat 11 cărți și manuale, precum și 121 de lucrări științifice, A realizat 7 invenții și inovații și a finalizat 13 contracte de cercetare.

REZUMAT. Se prezintă un studiu efectuat cu privire la noua abordare mondială privind accesul la informație al membrilor societății informaționale. Menirea universităților și a membrilor lor este de a genera cunoaștere. Prin procesul de predare se deschide calea spre cunoaștere și prin activitatea de cercetare științifică se generează cunoaștere. Comunitățile academice comunică, depun împreună eforturi prin proiecte internaționale de a rezolva temele de cercetare impuse de specificul societății contemporane. Datoria morală față de societate și față de comunitatea care plătește aceste cercetări este ca rezultatele acestor proiecte să fie accesibile tuturor și de oriunde. Astfel, au apărut jurnalele Open access și necesitatea instituțiilor de a depozita digital toată producția științifică a universităților în depozite instituționale. În timp ce în comunitatea internațională lucrurile sunt avansate în România se fac pași foarte mărunți în acest sens. Se prezintă proiectul Sherpa/RoMEO, proiect ce finalizează o bază de date cu toți editorii și condițiile de editare în politica de acces direct la informație. Se prezintă rezultatele din cercetarea cantitativă de marketing efectuată în universitatea Transilvania în perioada februarie-martie 2008 cu privire la: Atitudini, opinii și comportamente ale cadrelor didactice universitare privind constituirea unui depozit digital instituțional cu producția științifică a Universității „Transilvania”.

Cuvinte cheie: proprietate intelectuală, depozite instituționale, acces liber, cercetare de marketing.

Abstract. There is brought forward a study upon the new approach on worldwide level to the informational society members' access to information. The role of the universities and of its members is to engender knowledge. The teaching process paves the way for knowledge and the activity of scientific research gives rise to knowledge. University communities are in communication, endeavour through international projects to solve the research themes called for by the specific nature of contemporary society. Moral duty towards society and towards the community, financially backing research, requires for the results of these projects to be easy of access for anyone from anywhere. Hence, there came to being Open access Journals and the necessity for the institutions to digitally store the entirety of the university scientific production within institutional deposits. Whereas the international community has made good progress, Romania advances little by little towards this direction. There is submitted the project Sherpa/RoMEO, project which adds the final touches to a database encompassing all editors and editing conditions in the policy of direct access to information. There are submitted the results from the marketing quantitative research carried out within Transilvania University during the period February-March 2008 upon: Attitudes, opinions and behaviours of the university teaching staff as regards constituting an institutional digital deposit comprising the scientific output of „Transilvania” University.

Key words: intellectual property, institutional deposits, open access, marketing research.

1. ACCESUL DESCHIS LA INFORMAȚIA ȘTIINȚIFICĂ PRIN DEPOZITE DIGITALE INSTITUȚIONALE

Societatea informațională actuală este, poate, una din cele mai provocatoare societăți din cursul istoriei.

Deși noile tehnologii ne facilitează accesul mai ușor și rapid la informație, acum apar noi priorități și obiective în societatea cunoașterii. Explozia informațională a schimbat total modul clasic de publicare, acces, diseminare și folosire a informației științifice. Datorită internetului, care este un domeniu public de comunicare și transmitere a informației, publicațiile științifice au

„migrat” de la forma tradițională spre forma digitală. Comunicarea științifică s-a dezvoltat în această direcție uimitor. Toate programele conferințelor, toate rezultatele contractelor de cercetare sunt disponibile pe internet. Cercetătorii s-au adaptat, folosesc aceste noi tehnologii în procesul de cercetare, comunicare și transmitere de informații, în colaborare și în procesul didactic.

ACCES DESCHIS este varianta electronică a publicației științifice care poate fi citită pe internet, tipărită, distribuită fără nici un scop comercial, fără nici o plată sau restricție.

Acest concept a apărut în momentul în care cercetătorii și-au postat varianta electronică a articolelor științifice pe pagina web individuală. Universitățile și-au manifestat interesul de a crea depozite digitale cu materialele științifice ale universității.

2. ROMEO - POLITICA DE AUTOARHIVARE ȘI DREPT DE AUTOR A EDITORILOR

Acest serviciu este susținut de SHERPA, proiect european demarat de Anglia. Se consideră că acest serviciu este unul dintre cele mai importante pentru dezvoltarea accesului la cercetarea științifică în acord cu respectarea dreptului de autor și politicile editorilor [RoMEO, 2006].

RoMEO-Rights Metadata for Open archiving a fost fondat de Joint Information Systems Committee în perioada 1 august 2002-31 iulie 2003 pentru investigarea drepturilor privind autoarhivarea cercetărilor în mediul academic din Anglia sub auspiciile OAI.

Au fost dezvoltate o serie de cercetări cantitative de marketing, extinse la nivel mondial, privind opiniile comunităților academice cu privire la accesul deschis la informație. Au fost analizate și practicile editorilor cu privire la contractele de editare și dreptul de autor.

Ca o concluzie a acestor cercetări au fost create o serie de servicii deosebit de utile pentru umanitate, cercetare științifică, vizibilitate, progres.

Practic, a fost creat instrumentul prin care autorul se pune în acord cu editorul respectând legislația. Editorii colaborează pentru cercetarea științifică și își impun drepturile.

Astfel, s-a realizat o clasificare a editorilor, luând în considerare condițiile în care aceștia permit autoarhivarea, prezentate în tabelul 1.

În lista RoMEO existau 662 de editori la 23 iulie 2009 (v. fig. 1).

Practic, 61% dintre editorii care sunt în acest serviciu permit autoarhivarea. Acest serviciu este deschis permanent și zi de zi se înscriu editorii în funcție de condițiile de permitere a autoarhivării. În fiecare zi, publicații în acces deschis și nu numai se înscriu în acest serviciu la

culoarea care le reprezintă politica de acces și drept de autor.

Tabelul 1

Culorile ROMEO	Politica de autoarhivare
<i>Green</i>	Verde - se poate autoarhiva articolul și înainte de publicare și după publicare
<i>Blue</i>	Albastru - se poate arhiva numai versiunea finală a articolului, după aprobarea de tipărire
<i>Yellow</i>	Galben - se poate arhiva numai înainte de tipărire
<i>White</i>	Alb - nu este permisă autoarhivarea

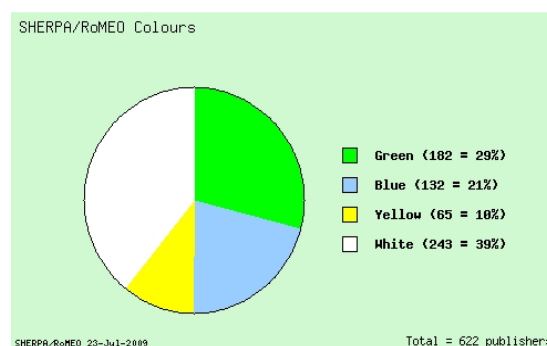

Fig. 1. Distribuția editorilor în clasificarea pe culori realizată de RoMEO (sursa: RoMEO, SHERPA/RoMEO, Publisher copyright policies & self-archiving, 2006).

3. IMPACTUL DEȚINERII DREPTULUI DE AUTOR ÎN AUTOARHIVAREA DOCUMENTELOR ÎN DEPOZITELE DIGITALE

În cadrul proiectului RoMEO [RoMEO, 2006] s-au efectuat diverse cercetări și studii privind atitudinea, dorințele și cunoștințele comunității academice cu privire la dreptul de autor, autoarhivarea și accesul deschis la informație (Gadd, Oppenheim, & Proberts, *The impact of copyright ownership on academic author self-archiving*, 2003). Cercetările au vizat cele două ipostaze: membrul comunității academice în calitate de cercetător și în calitate de autor. Populația cercetată a fost formată din 542 autori din mediul academic și 80 de editori de jurnale academice.

Cercetarea s-a desfășurat în anul 2003. S-a luat în considerare ca bază de cercetare triunghiul A-P-U, unde: **A** se referă la autorii articolelor științifice create în mediul academic; **P** – la editori; **U** – la universități.

În anul 2000, „criza periodicelor” a cunoscut o mare amploare. Prețul periodicelor a crescut considerabil generând o criză în domeniul cercetării științifice. Ca o reacție la aceasta criză a apărut „mișcarea acces deschis”. Atunci s-au luat în considerare foarte serios problemele

deținerii dreptului de autor. Problema dezbătută a fost: *Cine este deținătorul dreptului de autor? A, P sau U?*

Cercetarea a luat în considerare aceste elemente și a urmărit atitudinea celor 3 părți implicate în deținerea dreptului de autor. Au fost dezvoltate 3 metodologii:

- 1) cercetare documentară privind relațiile A-U-P;
- 2) punctul de vedere al personalului academic privind relațiile U-A și A-P;
- 3) analiza relațiilor A-P prin studierea unui număr mare de contracte de transfer al dreptului de autor editori-jurnalelor (CTAs – Copyright Transfer Agreements).

Conform ULRICH'S Periodicals Directory 2002, există 39 318 jurnale academice active. Cercetarea acoperă 18,5% din acestea.

Din analiza contractelor a rezultat că, în 72 dintre cele 80 de contracte analizate (90%), se cere autorilor renunțarea la dreptul de autor.

Referitor la atitudinea editorilor privind autoarhivarea, în raportul ALPSP (2002) „Autorii și publicarea electronică” arată că 59% dintre ei spun că autoarhivarea reprezintă un fapt foarte important. Numai 42,5% din editori, reprezentând 49,1% din totalul titlurilor jurnalelor, permit autoarhivarea.

Opțiunile membrilor comunității academice privind autoarhivarea și dreptul de autor sunt complexe și depind de următorii factori:

- dorința de a autoarhiva materialul înainte sau după publicare;
- acordul privind dreptul de autor e cerut înainte sau după evaluare;
- dacă în contractul de autor se permite autoarhivarea înainte sau după publicare, amândouă sau niciuna.

4. CERCETARE CANTITATIVĂ DE MARKETING

În perioada februarie-martie 2009 s-a dezvoltat o cercetare cantitativă (*Atitudini, opinii și comportamente ale cadrelor didactice universitare privind constituirea unui depozit digital instituțional cu producția științifică a Universității „Transilvania”*) pentru a afla părerea comunității academice cu privire la accesul liber la informație, necesitatea punerii la dispoziția umanității a cercetărilor științifice, alinierea la dezvoltarea instituțională internațională prin constituirea, implementarea și dezvoltarea unui depozit digital cu toată producția științifică a universității.

Concluziile cercetării. Rezultatele ne conduc la concluzia că membrii comunității academice din Universitatea „Transilvania” dețin puține informații despre jurnale în acces liber și avantajele publicării în acest mod. Majoritatea persoanelor care cunosc jurnale în acces liber sunt cele cu vechime mică sau medie.

Referitor la afirmația că depozitul digital instituțional reprezintă condiția esențială pentru cercetarea științifică internațională răspunsul cu frecvența cea mai mare este „Da, consider că oferirea unui serviciu de tip depozit digital instituțional reprezintă o condiție esențială pentru cercetarea științifică internațională”, pentru care au optat 96,3% dintre subiecți.

Nevoia de constituire a acestui depozit, pentru care au optat 91,5% din subiecți, se justifică prin următoarele opinii:

- 59,3% din respondenți consideră accesul deschis cel mai important în constituirea unui depozit digital, iar 40,7% nu consideră că accesul deschis este important;

- 31,1% din răspunsuri ne indică faptul că accesul liber la informație afectează mult cercetările științifice, iar 24,8% nici mult nici puțin. Mediana și valoarea modală au valoarea -1; scorul mediu este zero;

- 30% din lectori consideră esențială oferirea unui serviciu ca depozitul digital este o condiție esențială pentru alinierea universității la cercetarea științifică internațională; sunt urmați de asistenți în procent de 22,2% și de profesori în procent de 21,1%.

- conferențiarilor sunt de acord în procent de 18,1% iar preparatorilor în procent de 8,1%; dintre cei 270 respondenți, 260 au răspuns DA la întrebarea dacă oferirea unui depozit digital este o condiție esențială pentru alinierea universității la cercetarea științifică internațională.

La nivelul **eșantionului**, media aprecierilor privind influența rezultatelor cercetării privind accesul la informație este de 2,14 puncte pe o scală de la 1 (foarte ridicată) la 5 (foarte scăzută). Prin urmare, tendința centrală a seriei de date se află în jurul nivelului neutru de 2 puncte, fapt evidențiat și de valoarea medianei.

La nivelul **populației cercetate**, putem garanta cu o probabilitate de 95% că media acestor aprecieri se află în intervalul [1,98 puncte; 2,29 puncte] pe o scală de la 1 la 4.

Numai 23,3% din respondenți consideră că este important ca în depozitul digital accesul să fie numai pentru membrii instituției, iar 76,7% nu consideră acest lucru important.

36,7% consideră că accesul diferit la documente prezintă cea mai mare importanță în constituirea depozitului digital, iar 63,3% nu consideră important acest lucru.

Referitor la **alte tipuri de acces**, 68,1% consideră că sunt importante, iar 31,9% nu consideră important acest lucru.

În privința **avantajelor publicării în acces liber**, se observă că „accesul cercetătorilor din întreaga lume la informație” este situat pe primul loc”, „autorul deține dreptul de autor asupra materialului” este pe locul 2, „creșterea vizibilității științifice” se află pe locul 3, iar pe ultimul loc se situează variabila „recunoașterea științifică prin citări”.

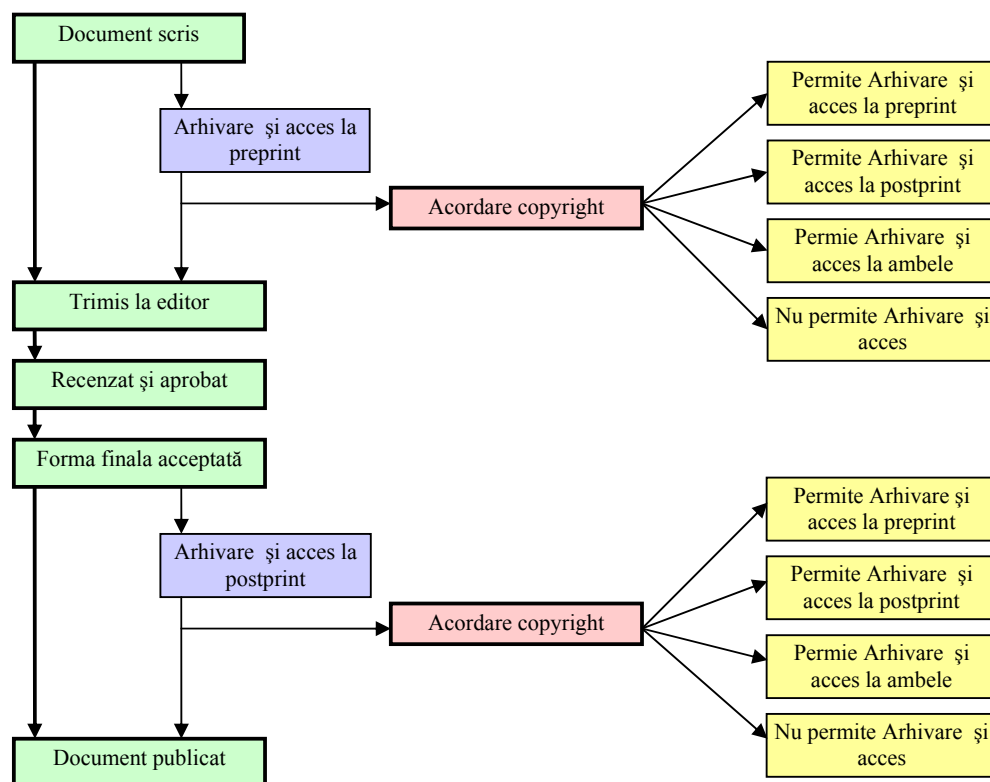

Fig. 2. Diagrama procesului de publicare.

Referitor la **documentele ce ar putea fi arhivate** în depozitul digital instituțional și la calitatea informațiilor deținute de aceste documente, s-au obținut rezultatele prezentate în continuare:

– proiectele de diplomă ale studenților 45,2% au răspuns că este „Nici bună Nici rea”, 24,8% o consideră satisfăcătoare în timp ce 17,8% o consideră nesatisfăcătoare; doar 6,7% o consideră foarte bună și 5,6% total nesatisfăcătoare;

– tezele de doctorat 50,7% au răspuns că este bună, 31,5% o consideră foarte bună în timp ce 13,3% o consideră „Nici bună Nici rea”; doar 2,2% o consideră nesatisfăcătoare și 2,2% total nesatisfăcătoare;

– volumele unor conferințe 47% au răspuns că este bună, 25% o consideră foarte bună în timp ce 21% o consideră „Nici bună Nici rea”; doar 3,3% o consideră nesatisfăcătoare și 2,2% total nesatisfăcătoare;

– Buletinul universității: 51% au răspuns că este bună, 28,1% o consideră foarte bună în timp ce 14,1% o consideră „Nici bună Nici rea”; doar 5,9% o consideră nesatisfăcătoare;

– articolele științifice: 50,4% au răspuns că este bună, 39,3% o consideră foarte bună în timp ce 9,3% o consideră „Nici bună Nici rea”; doar 1,1% o consideră nesatisfăcătoare.

Referitor la dorința de a apela la personalul specializat pentru a arhiva documentele în depozit răspunsul este echilibrat, un procent de 44,8% doresc să apeleze la personalul specializat pentru a-și arhiva cercetările în timp ce 55,2% preferă să se descurce singuri.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Gadd, E., C. Oppenheim, S. Proberts. „The impact of copyright ownership on academic author self-archiving.” *Journal of Documentation*, Martie 2003: 243-277.
- [2] Linch, Clifford A. „Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age.” Februarie 2008. ARL. 26 Februarie 2009 <<http://www.arl.org/newsltr/226/ir.html>>.
- [3] Repanovici, A. *Managementul resurselor informaționale în cercetarea științifică*. Editura Universității TRANSILVANIA din Brașov, 2008.
- [4] Repanovici, A. „Marketing Research about Attitudes, Difficulties and interest of academic Community about Institutional Repository, PLENARY LECTURE.” *Advances in Marketing, Management and Finances, Proceedings of the 3rd International Conference in Management, Marketing and Finances (MMF'09)*, Houston, USA, April 30-May 2, 2009, ISSN 1790-2769, ISBN 978-960-474-073-4, pag.88-95. Houston, USA: WSEAS, 2009. 88-95.
- [5] SHERPA/RoMEO: Publisher copyright policies & self-archiving. 2006. 22 Iulie 2009 <<http://www.sherpa.ac.uk/projects/sherparomeo.html>>.